

שמעתא עמיקתא

גליון תרצ"ו | בלק - בחו"ל חוקת בלק | תשפ"ו | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

המחותן דורש התונה באולם יוקרתי האם יש חיוב להענות לדרישתו

א. מצוה לשמח חתן וכלה. ב. הנהגה מסועדת חתן וכלה ואינו משמחו. ג. כיצד משמחו. ד. שמחת הכלה. ה. סעודה עם כלי שיר. ו. חובת החתן לטרוח להכין את הסעודה. ז. החתן אינו רוצה לעשות סעודה. ח. הטעם דיכולים לפנות גדר דלפי כבודה וכבודו. ט. על איזה עניינים אפשר לכוף (ותאמרת וכדו'). י. כשהמנהג שהכלה או המחוננים משלמים על הסעודה. יא. מחילת הכלה וקרוביה.

א. מצוה לשמח חתן וכלה

כתב **ברמב"ם** (אבל פרק י"ד ה"א) מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה כו', וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם, ואלו הן גמיו"ח שבגופו שאין להם שיעור, וע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחריך בתורה ובמצות, ע"כ. וכת' **הש"ח** (מעי חתן וכלה אות יג) שכת' ששמחת חתן וכלה אינו אלא מדרבנן כמבואר **ברמב"ם**, ולכל היותר אינה אלא מצוה מדברי קבלה, ודלא כהר"ם **אמת** (ח"י ס"י ס"ד ד"ה הן אמת - על הש"ס סי' תרמ) שנקט שהוא מה"ת, ע"כ. ועי' **ברא"ש** (כתובות פ"א ס"ה) שכת' בשם ה"ר **מאיר הלוי ז"ל** דיום א' של שמחת חתן הוי דאוי דכתיב (שיר פ"ג) ביום חתונתו וביום שמחת לבו, אלמא דשמחת לבו ביום ראשון יש לו סמך מה"ת. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון מ"ח שהארכנו עוד בדברי הרמב"ם הנ"ל.

וכת' **הטור** (אה"ע ס"י ס"ה) דמצוה גדולה לשמח חתן וכלה ואמר (כתובות ל"ז) על ר' יהודה ב"ר אילעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה, ואיתא **במדרש** (פרקי דר"א פ"י) למה לא אכלו הכלבים כפות של איזבל לפי שהיתה מרקדת בהן חתן וכלה. וכתב **הב"ח** (א"ת א) **ד'הטור** קולות ירושלים דכתיב בה קול ששון וגו', ע"כ. וכ"כ **בכתובות פס"ט** (על הפרישה אות א). הביא ראייה דהוי מצוה מהגמ' **בברכות** (י) דאיתא אגרא דבי הלולי מילי כו' ואם משמחו מה שזכרו זוכה לתורה שנתנה בחמשה קולות.

ב. הנהגה מסועדת חתן וכלה ואינו משמחו

ואיתא **בברכות** (י) כל הנהגה מסועדת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות שנא' קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות. וכן הביאו **הטור** (אה"ע ס"ה) **והמ"א** (ס"י קנו ס"ק ב). ופירש **הלבוש** (אה"ע ס"י ס"ד אות א) דעובר על ה' קולות היינו דלא יזכה לזמן בתחמת ירושלים דכתיב בה קול ששון וגו', ע"כ. וכ"כ **בכתובות פס"ט** (על הפרישה אות א). ומ"מ כת' **בפרישה** (אה"ע אות ב) דדוקא אם נהנה ממנו, אבל מי שאינו נהנה ממנו אינו חייב לשמחו ולכן אינו עובר. אבל **הב"ש** (ס"ק א) פליג על הפרישה דלשון הפוסקים שכתבו מצוה לשמח משמע דמצוה שילך לשם וישמח אותם. **והט"ב קידושין** (ס"ק א) כת' דלעני"ד גם הפרישה אינו חולק ע"ז, דפשיטא שהיא מצוה, אלא שאינו עובר בה' קולות אם אינו נהנה ואינו שם, ע"כ. ועי' **במקנה** (קו"א ס"י ס"ה) שכת' דאף אינו אם נהנה מ"מ מצוה לשמחו, והמצוה כל ז"ל מהשתה. וכן נקט **הפתי"ש** (ש"ס ס"ק א) **והצ"ח** (ח"י ס"י ס"ה) הביא ראייה לזה מהרמב"ן (תורה"א בענין הוצאה). וכת' **הערו מקודש** (ש"ס) דבר פשוט דלא שייך זה כ"א במה שאוכל על הסעודה שהכינה במקום חופה לסעודת חתן וכלה משא"כ במה שרגילים לשלוח מגדנות או אפי' לחם ותבשילין שהוכנו לסעודת חתן וכלה דכל שאין אוכל מהסעודה בין כל המסובים לשמחת חתן וכלה במקום החופה דהיינו בית החתנות לית לן בה, ע"כ. ועי' להלן מה בכלל "משמחו". ו**בשמעתא עמיקתא** גליון קמ"ט בענין חיוב ללכת לשמח חתן וכלה.

ג. כיצד משמחו

ואיתא **בכתובות** (טז - יז) כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה. ו**פרש"י** כיצד מרקדים - מה אומרים לפניה. **והש"ט"מ** בשם **הר"י מיגוש** פירש מה היו אומרים בשבחה כשמרקדין לפניה. **והמאירי** (יז) כתב דמצוה לשמח את החתן ואת הכלה כדי לחבבה וכן מצוה לרקד לפניה ולהתעלס במיני שבח. וז"ל: **הטור** (אה"ע ס"ה) מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ולרקד בפניה ולומר שהיא נאה וחסודה. משמע שהמצוה היא לרקוד ולומר. ולכשון זו ה"ת **השו"ע** (ס"ע א). וכת' **הט"ז** (ס"ק א) שמשמע דאמירה לאו היינו ריקוד, אבל **ברש"י** (ש"ס) מבואר דריקוד היינו אמירה. ועי' **בבאר שבע** (ס"י ס) שכת' דמה דחתא **בברכות** (ש"ס) כל הנהגה מסועדת חתן ואינו משמחו, שמחה זו היא לשמח החתן בדברים ומצאתי לי און בגמ' ערוכה **בברכות** (י) אמר רב אשי אגרא דבי הלולי מילי. ו**פרש"י** מילי לשמח החתן בדברים וני"ל שדברים אלו הם ע"ד כיצד מרקדין לפני הכלה אומרים כלה נאה וחסודה, ע"כ. וז"ל **הפלא יועץ** (ערך חתן) וכל אדם אינו חייב אלא כשיעורו את אשר בכחו לעשות יעשה לשמח חתן בעשות מה שר' לו שהוא רצונו כנון לשורר לפניו ולדבר לפניו מלי בדבירותא וכדו', ע"כ. **והערו מקודש** (ש"ס) כת' דנר' שמי שאומר ברכה דסידור קידושין או קצת מהשבע ברכות שתחת החופה מקיים בזה בחינת משמח חתן וכלה בשלמות ודאי וכן יוצא ד"ח בזה ע"י שגברך בהמ"י על הסעודה או ע"י שום שיחה קלה עם החתן לעוררו אל שמחת שמחה של מצוה ובפרט במצוה האיה. ואדם חשוב מקיים השמחה ע"י שהולך להסעודה שמכבד בזה את החתן כו', ועל כל זה הנהיר להושיט ג"כ להחתן איהו דבר מאכל או משקה או מרקד לפני הכלה או אומר קצת בדירותא לפני החתן מה שמעוררו להדיא למעין שחוק ושמחה נגליית או משבח לפניו זיווגו באחת מכל זה די, וכן הוא על צד היותר טוב, ע"כ. ובזמננו נהגו שבעלי השמחה מזמנים מאכלים ומנות אף עבור הבאים רק לברך בעלי השמחה ומיד הולכים לדרכס, מסתבר דהנהגה מהסעודה אינו עובר בחמשה קולות דעל דעת כן עורכים את הסעודה. ועי' **במשנה הלכות** (ח"י ס"י רכח ד"ה איב"א).

ד. שמחת הכלה

איתא **בב"מ** (נ"ה) שכר את החמר ואת הקדר להביא פרייפרין וחלילים לכלה או למת כו' וכל דבר שאבד וחזרו בהן מקום שאין שם אדם שזכר עליהן או מטען כו'. ו**פרש"י** שכת' שמח חתן וכלה. ומבואר שיש מצוה לשמח את שניהם. וכן מבואר מלשון **הרמב"ם** המובא לעיל אות א'. וכן **מהטור והשו"ע** הנ"ל שכת' דמצוה לשמח חתן וכלה.

אולם מלשון **רש"י** בהא דברכות דאמר דאגרא דבי הלולה הנ"ל, משמע דהעיקר הוא לשמח את החתן. וכן משמע **מהבאר שבע**, ואפשר דכוונת **הרמב"ם** הנ"ל ודעימורו דמשמע שיש מצוה לשמח את הכלה, היינו כדי לשמח את החתן. **והקובץ שעורים** (כתובות אות מ) כת' על הא דאמר כיצד מרקדין לפני הכלה לכאורה משמע מלשון זה דעיקר המצוה היא לשמח את הכלה, אבל אין לזה טעם; דאדרבה הוא מפקיד בפ"ו ולא איהו, וכן משמע מלשון **הגמ' ברכות** (ש"ס) דשמחת חתן היא המצוה, אבל כבר **פרש"י** כאן "מה אומרים לפניה" והכל בשביל החתן, לשתתף בו, כמ"ש להלן "מי שלקח מקח מן השוק", ע"כ.

ה. סעודה עם כלי שיר

וכת' **המרדכי** (ביצה רמז תרצ"ה) בשם **ראב"ה** דטיפוח וריקוד לא אסרו אלא לישראל, אבל עכו"ם המנגן בכלי שיר בבית הנשואין אפי' אם ישראל יאמר לו לעשותו בשבת שרי כ' אין שמחה לחתן ולכלה בלא שיר ואיסור מדרבנן שרי במקום מצוה כו', ע"כ. ועי' **במנהגי מהרי"ל** ה' עירוב חצירות (אות ז) שכת' דאירע מעשה אשר תמה מושלת התודינה ולכבודה צוה המושל שלא לנגן בכל המדינה אותה השנה בשום כלי שיר. ואירע להיות נישואין ביישוב א' תחת ממשלתו תוך אותה השנה, והורה להם שלא יעשו הנישואין בלי כלי זמר דהוא עיקר השמחה של חתן וכלה כו' ואם א"א במקום שיש שם אדם שישמחם אפ"ש כו'.

והשו"ע (או"ח ס"י ס"ח ס"ב) כת' דיש מתירים לומר לעכו"ם לנגן בכלי שיר בחופות. והוסף **הרמ"א** דאפי' לומר לעכו"ם לתקן הכלי שיר, משום כבוד חתן וכלה. וכת' **המ"א** (ס"ק ד) דמה שהיקל **הרמ"א** אף מלאכה דאוי ע"י עכו"ם אפי' שהמרדכי לא התיר אלא איסור דרבנן, היינו מסברא דנפשיה ע"פ האי עובדא של המהרי"ל שבמבואר דעיקר שמחת חתן וכלה תלוי בכלי שיר. ועיי"ש ששוב הביא בשם **הרדב"ם** שהחמיר אפי"כ עכו"ם בא מעצמו או שאמר לו מער"ש. וכת' **הפמ"ג** (ש"ס) ד"לכבוד חתן הוה מצוה גדולה ביותר" התייר אמירה לכתרי אף באיסור תורה.

ו. חובת החתן לטרוח להכין את הסעודה

איתא **בכתובות** (ב) מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי, שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבי"ד, ותינשא באחד בשבת שאם היה לו טענת בתולים היה משכים לבי"ד, שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה שלשה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת ורביעי כונסה. ואיתא עוד שם (ב) אי איכא בתי דינין דקבועין האידנא כקודם תקנת עזרא אשה נשאת בכל יום, ומקשינן, ובעיני שקדו, ופרקינן, דטריח ליה. ו**פרש"י** דטריח ליה - אם טרח לפני השבת ותיקן צורכי סעודה כונסה באחד בשבת או בשני בשבת.

פניני הלכה

האם חולה רשאי לעמוד בפני ת"ח

א. איתא **במו"ק** (כ) אמר רבי יוחנן אבל כיון שניענע ראשו שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו. ואמר רבי יוחנן לכל חייבין לעמוד מפני נשיא חוץ מאבל וחולה. ואמר רבי יוחנן לכל אומרים להם שבו חוץ מאבל וחולה.

ופרש"י לכל אומרים שבו - כשעומדין לפני הנשיא. ו**בבב"ב** (י"ח ל"ב) ביאר עוד - פ"י ת"ח שעומדין צריך לומר שבו, אבל וחולה אפי' עמדו אפי' לומר שבו, דלא די שעמדו שאין צריכין לעמוד, ואי"כ פשיטא שישבו בלא רשות. נוכיח"ב פ"י **ברש"י** כת"י, וכת' ואיכא למיפרך פשיטא דאפי' לומר להם, דאפי' לעמוד אין חייבין, ולמאן דגרס איכא דאמרי אמר ר' יוחנן וכי אתי שפיר.

וגר' מדבריהם דאין איסור לאבל ולחולה לעמוד, אלא דאין חיוב. וכן אין איסור לומר להם שבו אלא דאצי"ל להם שבו כיון דאין חייבין לעמוד.

אולם **בריי"ף** (י) כתב - לכל אומרים שבו חוץ מאבל וחולה, דמשמע שבו באבילות שלך שב בחולי שלך. וכ"כ **הרא"ש** (פ"ג ס"י פ"ט) **והרמב"ם** (פ"ג ס"י פ"ט). וכן הוא **במאירי** (מו"ק כז). ומבואר לפי דאסור לומר להם שבו.

אלא דלענין דינא דאם רצו לעמוד, כתב **בכסף משנה** (ש"ס) דסבור הרמב"ם שאע"פ שאינם חייבים לעמוד אם רצו לעמוד עומדים.

ב. והנה האי דינא דאין אבל וחולה חייבים לעמוד מפני נשיא, הובא לדינא **ברמ"א** (וי"ד ס"י שעי"ו ס"יא) [ויעו"י **בשולחן גבוה** (ס"י שעי"ו ס"ק ד)].

ובטעם הדבר כתב **בלבוש** (שעי"ו ס"יא) דהוא מפני שטרודים בצערם. ולפ"ז י"ל דאם רוצים להחמיר על עצמם ולעמוד רשאים.

אולם **בשב"י** (ח"א ס"י כ) כתב להשיג על דברי הלבוש, דהא אבל חייב בכל המצוות האמורות בתורה חוץ מתפילין, ולא אמרינן דמשום טרדא פטור. אלא נר' טעמא משום דלא הוי קימה שיש בה הידור, וכדאיתא בקידושין לב: יכול יעמוד מפניו בבה"כ ובבית המרחץ בת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש בה הידור.

ולכא"פ לטעם זה י"ל דאף אם רוצה להחמיר על עצמו אין בזה חומרא, כיון דאין הידור בקימה זו, וכלשון **השו"ע** (וי"ד ס"י רמ"ז ס"י) אין עומדין מפניהם לא בבית הכסא ולא בבית המרחץ דכתיב תקום והדרת קימה שיש בה הידור.

מיהו השבות יעקב גופיה כתב דאם רוצה לעמוד בפניו ודאי אין בו איסור, וכדמשמע ברמב"ם פ"ג מהל' אבל ועיי"ש בכ"מ, וכן משמע בתוס' במו"ק כז; וקצת ראייה לזה מדכתיב וישתחו וישאל על ראש המטה עיי"ש.

והנה מה שהביא ראה **מהרמב"ם**, י"ל שכת' ולכל העומד מפניו ואמר אדם שיש חוץ מאבל וחולה, וכת' שם **הכ"מ** דאע"פ שאינם חייבין לעמוד אם רצו לעמוד עומדים. מיהו אין ראייה מעצם דברי הרמב"ם והכ"מ לדבריו, די"ל דאי ס"ל דטעמא משום דהוי קימה שאין בה הידור, ואם אין רצו לעמוד אין חומרא בדבר, דהא אין בקימה זו הידור, וכדין בית הכסא ובית המרחץ. אלא דהם ס"ל דטעמא כמ"ש הלבוש דהוא משום דטרידי, ומש"ה אם רצו לעמוד רשאיין. ויש לדייק חילוק הנ"ל מלשון הגמ', דגבי בח"כ ובית המרחץ קאי יכול יעמוד מפניו מבה"כ ומבית המרחץ וכו', ולא קאי יכול היה חייב לעמוד. וכן מדוייק **מהש"ע** שכת' אין עומדין מפניהם לא בבה"כ ולא בבית המרחץ, ולא כת' אין חייבין לעמוד, דר"ל דאין בזה חומרא לעמוד שם. ואילו גבי דינא דאבל וחולה קאי בגמ' הכל חייבין לעמוד חוץ מאבל וחולה, דמשמע דאין חייבין אבל רשאיין, וכן הוא לשון **הרמב"ם**. [נוכחי"ב פ"י **בשו"ע** (ס"י רמ"ז ס"י) גבי בעלי אומניות דאפי' לעמוד בפני ת"ח וכו', ואם הוא עוסק במלאכת אחרים ורוצה להחמיר ע"ע לעמוד מפניו אינו רשאי].

אולם **בערו"ה** (שעי"ו ס"י) כתב דכיון דאין לומר להם שבו דמשמע שבו באבליכם ותודיכם, לכן אין המנהג שיעמדו אפי' ששכנס אדם גדול, וזהו שאמרנו לכל אומרים שבו, הכי פ"י דאם אירע שעמדו מפניו אפי' שאין להם לעשות כן, מ"מ אם עשו כן לא יאמר להם שבו.

וכיחז"ב כת' **ביפה לבב** (ח"י אות א) דאין חייבין לעמוד שמא יאמר להם שבו. מיהו אע"פ שכת' כן כת' בח"ה אות א' דאינו מחוייב מדינא לעמוד, אבל אם רוצה לעמוד רשאי ואין בו איסור.

יועויו **הריטב"א** (כתבות ב. ד"יה שקד) שפירש דהטעם דשקדו חכמים כי יש בזה תקנת בנות ישראל שלא יעלילו עליה בטענת בתולים, שאין אדם טורח בסעודה לזה כך בכדו. **והש"ט** (שם ד"ה שהיא טורח) כת' בשם **ת"ר**י שפירש שאם היינו אומרים שתנשא באחד בשבת או בשני בשבת ויתקן קודם השבת היה המאכל שטרח ותקן לצורך שבעה ימי המשטה נפסד, אבל עכשיו שתקנו ברביעי יכול לטרוח אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת ותהיה שמחתו שלימה, וי"א כי לכך תקנו שיטרח בסעודה דלא ניוחוש שיוציא עליה שם רע דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה, ע"כ.

ולכאורה נפ"מ טעם הטעמים האם איכא חובה לטרוח, דלפי הטעם של **הריטב"א** י"ל שחייבו כך לטובת האשה, ואי"כ י"ל דהוי חיוב משא"כ לפי בעין הראשון שכת' **הרבני יונה** ש"י"ל שהוא לטובת החתן שלא יפסיד הסעודה.

אלא דעיי' בלשון **הרמב"ם** (אישות פ"י הי"ד) שכת' דשאר הימים מותר לישא אשה בכל יום שירצה והוא שיטרח בסעודת נישואין שלשה ימים קודם [יום] הנישואין. משמע דאיכא חיוב לטרוח ג"י. וכלשון זה כת' **השו"ע** (שם ס"ג א.) וכן משמע **מהרי"ו** המובא בסמך שכת' דמועיל לזה מחילה, ומשמע דלולי מחילה יש חיוב, אלא דיש לדחות דכוונתו שמוחלת על עיקר שמחתה ועי"כ פטור. אלא דהעירוינו שמדברי **הרבני אפרים** המובא להלן שכת' אינו רוצה לעשות טעוה קרובי הכלה יכולים לכפותו שיעשה סעודה, משמע דליכא חיוב מצד עצמו. ויש לדחות דקמ"ל דאפי' כופין בשביל זה. **שו"ת באר שבע** (שם שכת' על **ש"ס ברכות** הני"ל דקא' כל הנהנה מסעודת חתן כו' משמע שהחתן הוא בעל הסעודה וכדאיאתא בהדיא בפ"ק דכתובות ובפרק שלשה שאכלו, עד שכת' הרא"ש והר"ן בשם רבינו אפרים תלמידו של הר"י"ף דאי אמר חתנה לא טריחנה אלא כניסנה בלא סעודה וקרובי הכלה בעו דליעביד סעודה כייפינן ליה דליעבד סעודה כו', אי"כ החתן שמשח לאחרים ביין ולא אחרים לו. ועי' **במהר"ם שיק** (הה"פ ס"י ע"ט) האם לערבת סעודת נשואין היא מהי"ת. ועי' עוד **באוצר הפוסקים** (ס"ק טו מאות ד) כמה פרטים בענין סעודה זו.

ז. החתן אינו רוצה לעשות סעודה

ועי' **ברא"ש** (כתובות פ"א ס"ג א.) שכת' בשם **רבינו אפרים** דאי אמר חתנה לא טרחנה אלא אכניסנה בלא סעודה וקרובי הכלה בעו דלעביד סעודתא כייפינן ליה דעביד סעודתא כפום מנהג דחזי לדידה ולדידה, דק"י"ל עולה עמו ואינה יורדת עמו. וכתב דמעשים באו לפני רב אלפס רבו והיה דן כן, ע"כ. וכן הביא **הר"ן** (א: ד"ה והוא) וכן הוא **ברב המגיד** (אישות פ"י הי"ד) וכת' שכן היה דן **הר"יף** ושכן דעת **הרמב"ם** (שם ג. ד"ה והא בעינן) **והרשב"א** (ג: ד"ה שקדו). וכן פסק **הטור** (האה"ע סי' סד).

ועי' **הרשב"א** (שם ג: ד"ה שקדו) שכת' בשם ר"ח דהלכה רווחת בכל ישראל שכל תקנה שהתקינו חכמים אפי"פ שלא פירש שקבלה על עצמו חייב עליה כאילו קבלה על עצמו בתנאי, **והרב אבן מיגש ז"ל** כתב אי אמר חתן לא טרחנה אלא כניסנה בלא סעודה וקרובי כלה בעו דלעבד חתן סעודתא כייפינן ליה עד דעביד סעודתא **כפום מנהגא דחזי לדידה ולדידה** דק"י"ל (מה). עולה עמו ואינה יורדת עמו, והעיד משמו של **הרב אלפסי ז"ל** דמעשים לפניו בכל יום וכך היה דן, ע"כ.

שו"ר שכת' **הרמב"ן** (ד"ה והוא) בשם ה"ר **יוסף הלוי ז"ל** דבכה"ג כייפינן לי' עד דטרח ועביד סעודה **כמנהג המדינה ולפי כבודו וכבודו** ועולה עמו ואינה יורדת עמו דהא תקנת חכמים היא שקדו, ומעשים בכל יום לפני **רבינו הגדול** וכך היה מורה, אלו דבריו ז"ל, והדין דין אמת אלא שאין זו ראייה, ע"כ. וכן פסק **השו"ע** (ס"ג ד) שאם החתן אינו רוצה לעשות סעודה, וקרובי הכלה רוצים שיעשה סעודה, כופין אותו שיעשה סעודה לפי כבודו ולפי כבודו.

ח. הטעם ויכולים להכפות / גזר דלפי כבודו וכבודו

והנה מבואר דטעם **הרבנינו אפרים** ודעימה דעולה עמו ואינה יורדת עמו. **והרמב"ן** כת' דאין בזה ראייה לדין זה ומי"מ הדין אמת. **והלבוש** (סי' סג אות ד) כת' וז"ל: דאיזו כבוד מהם הוא יותר, צריך לעשות לפי אותו הכבוד, שאפילו כבוד בני משפחתה יותר מכבוד בני משפחתו צריך לעשות לפי כבודו, דק"י"ל [כתובות ס"א].] היא עולה עמו ואינה יורדת דכתב (בראשית פ"כ פ"א ב.) בעולת בעל, דהוי"ל למיכתב והיא בעולה או בעולת איש מאי בעולת בעל, ואמרו רז"ל שפירושו לומר שעולה היא עם הבעל ואינה יורדת עמו מכבודה לכבודו אם הוא פחות ממנה, ע"כ. מבואר דפירוש לפי כבודו ולפי כבודו דאיזה כבוד הוא יותר צריך לעשות לפי אותו הכבוד דכללא הוא עולה עמו ואינה יורדת עמו. וכן נקט **הכתנות פסים** (שם אות ה) דהולכים לפי המכובד שביניהם. **והערוה"ש** (אות יב) כתב דלפי כבודו הכוונה שמשפתו ועושים ממשפחתה ועושים סעודת יותר בהרחה מבני משפחתה מחוייב לעשות כמשפחתו, ולפי כבודו הכוונה להיפך דכללא הוא עולה עמו ואינה יורדת עמו, ע"כ.

ועי' **בבה"ט** (שם ס"ק ז) שכת' דאלמון שנשא בתולה וקרובי הכלה רוצים להוליד הכלה מבית אביה לבית בעלה בתוף ובכנור כמשפט הבנות הבתולות והבעל מוחה שאינו רוצה להרבות בשמחה מפני שהוא אלמון, אין הבעל יוכל לעכב דעולה עמו ואינה יורדת. וכן נקט **בערוה"ש** (שם) והוסף דכן להיפך שכחאו בחור והיא אלמנה או גרושה יכול לכופה לעשות לו כמנהג הבחורים. **ט. על איזה ענינים אפשר להכפות (וזמורת כבוד)**

ועי' **בערוה"ש** (שם) שכת' דמבלד הסעודה כן הוא בכל ענייני מזמוטי חתן וכלה הנהוג אם צד האחר רוצה למחות שלא לעשות אין ביכולתו, ע"כ. ומי"מ כת' **בלחם חמודות** (חולין פ"ה ס"ו אות יב) דהכל לפי תואר הענין שאם הם יפזרו יותר מדאי ודאי שאין לכוף בכי הא. וכן נקט **הבה"ש** (שם).

י. כשהמנהג שהכלה או המחותנים משלמים על הסעודה

ועי' **בערוה"ש** (שם) שכתב דהאיזנא **הכלה עושה הסעודה** לית לן בה, וגו' דלמנהגינה יכול החתן ובני משפחתו לכוף להכלה שתעשה הסעודה לפי כבודו ולפי כבודו דאם מקפידים ע"ז למה אין ביכולתם לכופה כמו שביכולת משפחתה לכוף אותו, וכן נר' עיקר לדינא, ע"כ. ולכאוי צ"ע דהרי מבואר לעיל דהטעם שיכולים לכוף כי עולה עמו ואינה יורדת עמו, אבל להיפך דהיינו שצריכה להעלותו לא מצינו. ואעי"פ **שהרמב"ן** דחה טעם זה אכתי שאר ראשונים וכן הפוסקים הביאוהו, וצ"ע.

ומי"מ נר' ידע כאן לא כת' **הרבנינו אפרים** שבני המשפחה יכולים לכוף אלא שהחתן שעליו חיוב סעודה אינו עושה כראוי לו ולה, אבל היכן שהחורים משלמים נר' דאין צד השני יכול לכוף אלא את החתן או את הכלה אף **לערוה"ש** הנ"ל. אלא שבמקומות שנוהגים כן אפשר שאף את החתן לא ניתן לכוף כי כן הוא המנהג.

יא. מוחלת הכלה וקרוביה

יועויו **ברי"ו** (נכ"ב ח"ב קפ" ע"ד) שכת' על הא דשקדו על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה שלשה ימים, דמי"מ תקנת בנות ישראל היא, ואם היא מוחלת על כך הרוח בידה, ע"כ. **והרשב"א** (ב: ס"ד"ה עכשיו) כת' דאפי' מוחלה היא על תקנתה זו ואמרה אי אפשר בתקנת חכמים זו אינו מעלה לה, משום דאפי"ד דעיקר תקנתא משום תקנתא נתקנה וכדמשמע מדאמרין שקדו על תקנת בנות ישראל, מ"י"מ כיון שנתקנה נתקנה, ואיחו נמי ניוחא ליה כדי שיהיה שמח עמה ועוד שמשיתאוו שם רע בין שכנינו, ע"כ. משמע **והדרכ"מ** (אות א) כת' עי"פ **הר"י**ו (שם) דמהא שכלה יכולה עמה על שמחתה. ועפי"ז פסק **הרמ"א** (שם ב.) שהאשה יכולה למחול על שמחתה. אולם שם מיירי בענין דעותה עמה כו'. ולפי"ז עכ"פ ה"ה בענין שיהיה טורח ג"י. וכת' **הח"מ** (ס"ה) דבגמ' אמרו שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה י' ימים וכי', משמע אם הכלה וקרוביה מוחלין על טורח זה אין להקפיד, וכן המנהג עתה שלא להקפיד בטורח ג' ימים דוקא, ע"כ. ולכאוי צ"ע שלא הביא דברי **הר"י**ו **והדרכ"מ** הנ"ל.

וכתב **במקנה** (שם) דאם החתן אינו רוצה לעשות סעודה וקרובי הכלה רוצין שיעשה סעודה כופין אותו וכי'. לכאורה משמע דאם אין קרובי הכלה מקפידין מהני מחילה כמ"ש לעיל הגהה בשם רי"ו, אף שכתבנו דלא מהני מחילה משום שמחת עצמו, צ"ל דהכא מיירי לעשות סעודה לאחרים לפי כבודו וכבודו ואין זה ענין למחילת שמחתם, ע"כ. **והערוה"ש** (שם) כת' שאם היא אומרת אפשר יכולים לומר נהי שיהא אינה מקפדת מ"י"מ יש זילותא לבני המשפחה, ומיהו איזנא דהכלה עושה הסעודה לית לן בה.

מוסקנא דרינא

א' מצוה גדולה לשמח חתן וכלה, וזהה כגול מצבות "ואהבת לרעך כמוך". **ב'** שמחה זו היא לשמח החתן בדברים אף עיי' איזה שיחה קלה עם החתן הגורמת לו שמחה, וזהה בכל שמשמש לפניו זיווג, עיי' ברכה שמברכה בו' ברכה לכותו. וכמו כן יוצא עיי' שמושיט לו איזה דבר מאכל או משקה או מרקד לפניו. ואדם חשוב מקיים השמחה עיי' שהולך לסעודה שהרי מכבד בזה את החתן. ג' כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות. ומי"מ לא שייך זה כי אם כשאוכל מהסעודה שהכינו במקום חופה בין כל המסובים, אולם כל שאין אוכל מהסעודה במקום החופה לית לן בה. ומסתבר שבזמננו שנהגו שבעלי השמחה מזמינים מאכלים ומנות אף עבור הבאים לכבד ולברך בעלי השמחה ומיד הולכים לדרכם דהנהנה מהסעודה אינו בכלל זה. ד' חובה על החתן לטרוח ולערך סעודה עם כלי זמר לכבוד החתונה. ואם החתן אינו רוצה לעשות סעודה או להביא כלי זמר, הכלה וכן קרובי הכלה כופין אותו שיעשה סעודה לפי כבודו ולפי כבודו. ופירוש לפי כבודו וכבודו שאם משפחתו עשירים ממשפחתה ועושים סעודות יותר בהרחה מבני משפחתה מחוייב לעשות כמשפחתו ולפי כבודו הכוונה להיפך (והולכים לפי המכובד שביניהם). והטעם שיכולים לכוף כי כללא הוא ד"עולה עמו ואינה יורדת עמו". ומי"מ הכל לפי הענין דלפזר יותר מדאי לא כופין. ה' במקום שנהגו שהכלה עושה את הסעודה י"א שיכולים החתן ובני משפחתו לכוף לכלה שתעשה הסעודה לפי כבודו ולפי כבודו. ו' בזמן הזה שברך כלל הורי החתן וזאו הורי החתנה משלמים על הסעודה, נראה שאין צד אחד יכול לכוף את הצד השני לעשות לפי כבודם, כי אם כולם מחויבים בזה אלא החתן עצמו. ז' אם הכלה וקרוביה מוחלים שלא לעשות סעודה, לא מהני, אבל אם מוחלים שלא תהיה לפי כבודם מהני מחילתם. ומי"מ אם ז' וזילותא לבני המשפחה, ומיהו מוחלת וקרוביה לא מוחלים לא מהני מחילתה.

והחי"ד **א** בשי"ב (סי' עש"ו ס"ק א) הביא דבשו"ת **בית יהודה** כת' לבאר דהעיקר כטעם הלבוש, וליישב קושיית השבות יעקב כתב לבאר דכוונתו מפני שהנשיא והרב מוחלין קי כבודם. מיהו החי"ד"א הקשה על דבריו, דאי"כ לא הי"ל לר' יוחנן למהימר דאין חי"בין, דמשמע דאין חי"בין שריקד דינא, דהא חי"בין הן אלא שהן מוחלין, ונפקי"מ דאם לא מחלו חי"בין. והחי"ד"א גופיה כת' לבאר טעמא דכיון דאבל מיסב בראש כמ"ש במו"ק כח. ובכתובות ס"ט. וילפינן לה בקרא לעשות לאבל יקר, מ"ש"ה עשו לו נחת רוח לישב בראש ודומה למלך. מיהו צ"ע דהאי טעמא ניוחא באבל, דגלי לן קרא דיש לכבדו דהשווהו למלך, אבל בחולה מהיכא ילפינן לה. וצ"ע.

ג. והנה **בתורת האדם** (ס"ק פ"ג) כתב הרמב"ן - אמר רבי יוחנן הכל רשאין לעמוד מפני הנשיא חוץ מאבל וחולה, ואמר רבי יוחנן לכל אומרים להם שבו חוץ מאבל וחולה.

וכן איתא **ברבינו ירוחם** (תולדות חוה נתיב כח עמ' רלד) אין אומרים לאבל שב דמשמע שב באבלות. אבל אינו רשאי לעמוד אפי' לפני נשיא.

ולגירסתם לכאוי נר' מהגמ' דאין רשאין לעמוד מפני הנשיא, ולא רק דאין חי"בין. ובטעמא דמילתא י"ל דבתרתי או דהוא מפני דהוי קימה שאין בה הידור, או מפני החשש דיאמר להם שבו (ולטעם זה ניוחא הא דהקדים ר' ירוחם דינא דאין אומרים לאבל שב לדינא דאינו רשאי לעמוד מפני הנשיא). ולפי"ז הא דאמרין דאין אומרים להם שב היינו אם אירע ועמדו אין אומרים להם שב.

מיהו אי ניומא דלשון רשאי היינו אם רוצה, יקשה בגי' הרמב"ן הא דקאמר הכל רשאין לעמוד מפני הנשיא, והלא הכל חייבין לעמוד מפני הנשיא. ועי"כ צריך לומר חדא מותרת, ואו דנקט הכל רשאין, מפני אבל וחולה דאין רשאין, אבל הכל אהי"נ דחייבין. או דלשון רשאי היינו חייבין. וכן מצינו **בתוס'** קידושין לג. גבי בעלי אומנויות דקא' הגמ' אין בעלי אומנויות רשאין לעמוד מפני ת"ח, ופי' התוס' דהיינו שעסוקים במלאכת אחרים ועי"כ אין רשאין לעמוד, או דרשאים כמו חי"בין כדמצינו בערכין כח:.

ולפי' השני נמצא דאף לגירסתם אין ראייה מהגמ' דאם רצו אין יכולים לעמוד. וכן ביאר בדבריהם **בציץ אליעזר** (ח"ח ס"ג ג' אות ה), וכתב שכן מצינו בהדיא בתוס' בכמה מקומות דפי' לשון רשאין דהיינו חייבין, עיי' תענית ג': ד"ה אין הבורגת, וקידושין ג'. ד"ה אין בעלי אומנויות ובעוד כמה מקומות.

העולה לדינא - האבל והחולה אין חייבין לעמוד מפני ת"ח, אולם אם רצו להחמיר על עצמן ולעמוד רשאין. ומי"מ לא יאמר להם הת"ח שבו, דמשמע שבו באבלותכם ובחולייכם.

נכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלולי שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני בין המצרים

ידוע שבחגים ומועדים "שואלים ודורשים לי יום קודם לחג", וכך הוא הרגש הטבעי אצל כל הרוצה להתעלות ממועדם שמכין עצמו קודם כדי שיוכל לקבל את כל המעלות הרוחניות המיוחדות שבמועד זה. אמנם כמדומה, שבענין זה של ימי בהמ"צ ותשעה באב, הרגש הטבעי הוא לדחות את העסק בימים אלו עד שמגיעים, וגם כשמגיעים קשה לקבל התעלות מהימים כיון שהעבודה המעשית היא "ממעטין בשמחה" ומי הוא זה אשר רוצה למעט משמחתו...

וכמ"ש **בשפת חיים** (מועדים ח"ג עמ' רצד) "ימי בין המצרים, ימי אבלות על ירושלים. ושלא כימי שמי המצרים ועונג שאנו נהנים בהם, ימים אלו "מעיקים" עלינו, וחסים שלא בנוח (גם זו מדרגה!); ומצפים מתי יחלפו ימים אלו".

אמנם המותבון במהות הימים ורואה מה היא העבודה האמיתית, יוכל להתעלות ולהתרומם בהם לא פחות ממועדים אחרים ואף יותר, וכמו שכת' שם "אמנם תקופה זו לא ניתנה לנו - דכזכר הכיפורי, אלא כאתגר לעבודת ה', להניק תועלת ועליה רוחנית מימים אלו. הגור"י **סלנטר זצ"ל** אמר: יש את האפשרות להתעלות ברוחניות בט' באב לא פחות ממה שאדם מסיגל להתעלות ביום הכיפורים. ואי"כ יש לנצל כראוי ימים אלו לעבודת ה'. עיי' שנלמד ונבין את ענין האבלות על ירושלים, וכיצד היא **מבטס של חכמינו ז"ל על אבלות זו'**.

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל:** amikta@amikta.co.il

דואר החלפת התורם ומשפחתו | © שמעתא עמיקתא – לשאלות והערות ניתן להתיקשר לפל' 0503-767-052